

Huszonhatodik díjátadás
2002. március 23
Budapesti Evangélikus Gimnázium, díszeter

Első díjazott

ÁDÁM JENŐ

magyar énekoktatás megújításáért kifejtett munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Századunk nagy magyar karizmatikusa volt. A faltörő, a sziklabontó, a nemzetépítő messze sugárzó példája. Szokolay Sándor szerint „Ádám Jenő alakja, nagysága(a hálátlanul felejtő idők jóvoltából) a művelődést eláruló, veszni hagyó és romboló világban mérhetetlenül megnőtt. A kihűlő világ különösen nélkülözi Ádám Jenő forrón kisugárzó apostoli üzenetét! Hol vannak ma a lánglelkű emberek? Nyomuk veszett! Ádám Jenő minden minőségében mozgósító, lelkesítő, sodró lelkületű, ellenállhatatlan apostola volt nemzetünknek. Karnagyként, zeneakadémiai tanárként, zeneszerzőként, tankönyvíróként, elragadó előadóként, a magyar népdal éneklésének újraélesztőjeként, a zene titkainak nagy feltárójaként mindig és mindenkor ránk szórta aranyát.”Élete bővelkedik hősi és tragikus mozzanatokban.

1986-ban született Szigetszentmiklóson. A boldog gyermekkor és az iskolás évek után a Budai Tanítóképzőben szerzett magyar-német-történelem szakos oklevelet. Kitért a háború, behívták katonának, s az események az orosz frontra sodorták. Megtanult oroszul, Tatarszkban zenei iskolát alapított, kórust, zenekart, színtársulatot szervezett. Lefordította oroszra a *János vitézt*. Társulatával tizenhét ezer kilométert járt be az Uraltól Vlagyivosztokig.

1920 őszén hazaérkezvén a frontról Kodály sokat emlegetett híres zeneszerző osztályának lett a tagja, amelyből sok jelentőssé vált zenész, egyházzenesz került ki: Kertész Gyula, Bárdos Lajos, Kerényi György, Doráti Antal és mások. A fiatal zeneszerzők friss, új műveit és természetesen a Mestert kemény támadások, rosszindulatú kritikák érték. Kodály a *Budapesti*

Hírlapban frappáns választ adott *Tizenhárom zeneszerző* címmel: „Magunkévá kell tennünk a nyugat-európai zenei hagyomány minden értékét...Nekünk azonban nemcsak európai, hanem egyben magyar zenészeket kell nevelnünk...Csak az európai és a magyar hagyomány egybeolvasztása hozhat létre olyan eredményt, amely a magyarság számára is jelent valamit...Nem akarunk idegen zenekultúrát majmolni. Megvan nekünk a magunk mondanivalója, a világ kezd már ránk figyelni. A magyar zenét nem mi találtuk ki. Megvan az már ezer éve. Mi csak ápolni, őrizni akarjuk a régi kincset, és ha olykor megadatik nekünk, gyarapítani.”

A felsőfokú tanulóévek után a következő állomás Lichtenberg Emil legendás hírű oratórium-kórusa, ahol korrepetitorként és helyettes karnagyként tevékenykedett. Később folytatójává, kiteljesítőjévé vált ennek az áldásos kezdeményezésnek. 1933-ban Baselban Felix Weingartnernél karmesterként mesterdiplomát szerzett. Mindezeket nevesebb fővárosi kórusok, de leginkább a Zeneakadémia diákénekkarának az élén kamatoztatta. Purcell, Bach, Händel, Haydn nagyszabású oratórikus művei szólaltak meg a kezei alatt, amelyeket a korabeli kritika is lelkesen üdvözölt. 1938-ban a kor nagy zenekritikusa, Tóth Aladár *Bach Magnificat-ja a Zeneművészeti Főiskolán* c. kritikájában egyebek között a következőket írta: „Nemcsak megtanulták a Magnificatot, de sokat is tanultak a Magnificattól Főiskolai növendék muzsikusaink megtalálták ezt a művészt kiváló vezetőjükben, Ádám Jenő tanárban. Aki mióta átvette az iskolai énekkar vezetését, szebbnél szebb művészi munkára serkenti növendékei együttesét. A Magnificat valóságos kincsháza a megrendítően beszédes vízióknak. És Ádám Jenő lelkes poéta szíve meg tudta értetni a növendéksereggel, mit mondanak ezek a zenei látomások.”

Ádám Jenő életművének jelentős fejezete kottakiadói tevékenysége. *A dal mesterei* címmel énekgyűjteményt adott közre. Később, zenei előadásai során maga szólaltatta meg az elemzések tárgyát képező anyagokat. „Éreztem, hogy rám vár a feladat, hogy az új magyar zene és a vele szemben álló nótázó társadalom között tátongó űrt a két háború közötti időben oly sok nehéz harcra és vitára okot adó szakadékot áthidaljam. 1939 óta évtizedet meghaladóan rendszeresen tartottam népdalfeldolgozásaimmal kapcsolatos népdaltanító előadásokat” – nyilatkozta 1966-ban egy interjúban. Rádiós és televíziós előadásai könyv alakban is megjelentek: *A skálától a szimfóniáig* és *A muzsikáról*, amelyek segítségül szolgálnak az amatőrök számára a zene rejtjelmeiben való eligazodáshoz. „A zenét szavai nemcsak felidéztek, de hatalmas képzeletkeltő erővel jelenítették is...Fület nyitó, szemet

nyitó, szívet nyitó nevelőnk volt. Oratórium vezénylése a műveken túlmutatva a nép felrázójává vált. Életműve nehéz időkben tette hétköznapijainkat ragyogó művészi tehetségével örökös ünnepnapokká” – mondta róla Szokolay Sándor.

Harmincéves zeneakadémiai munkálkodása során Ádám Jenő a szolfézs, kamaraének, népzene, módszertan, dalirodalom tantárgyakat tanította. Két évtizedig vezette a középiskolai ének- és zenetanárképző, később az operai majd az ének főtan szakot. Jelentős részt vállalt a protestáns egyházzenei tanszak munkájában. Kodály Zoltán 60. születésnapját a Zeneakadémia a *Székelyfonó* koncertszerű bemutatásával ünnepelte. A karmester Ádám Jenő a felkészülés idején szakmai kérdésekkel gyakran kereste fel a szerzőt, aki egy ízben kemény hangon szólt rá: „Hagyja abba ezt a steril ünneplést! Írja meg végre az iskolai énektanítás módszertanát!” A felszólításnak engedni kellett. Galyatetőn hat hét termékeny munkálkodás gyümölcseként megszületett a *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című, máig is alapvető fontosságú könyv és a *SZÓ-MI* énekfüzetek, melyeknek borítójára a sajátja elé Kodály nevét illesztette. Az általános iskola mind a nyolc osztálya számára énekkönyvet készített, amelyeket a háború után hamarosan betiltottak. Ennek ellenére e könyvek tartalma és lelkesége mindmáig meghatározójává lett iskolai énektanításunknak. A reprint kiadás félévszázaddal a betiltás után végre megszülethetett.

Kodály Ádám Jenőben látta a módszer kidolgozásának garanciáját. Jól tudta, hogy jeles tanítványa minden iskolatípusban tanított, és rendelkezett az énekpedagógia legmagasabb szintű elméleti és gyakorlati tudásával. Később így emlékszik vissza az *Egy világsiker kurta története* című írásában: „Nos, mit írtam? Újat? Nem! Ez az újság inkább óság. Ezzel a módszerrel már ezer éve egy olasz szerzetes taníttatta kispapjait a kottából kántálni. Sok utódja volt, főként a múlt században; köztük magyar is akadt. Mindenhonnan a legjavát, leghasznosabbját vettem át, de ami a fő, a legfontosabb, a tanítás minden mozzanatát a magyar zene lelkének húrjára hangoltam. Valamelyest azért adtam hozzá a magam sokévi gyakorlatából is.”

Sokszor képezi vita tárgyát a világhíressé vált énekpedagógiai módszerünk elnevezése: Kodály-módszer? Magyar módszer? Van, aki az Ádám-módszert állítja hitelesnek. Szerintem Szokolay Sándor érvelése a meggyőző: „Nem dönteném el a ma oly divatos szembeállítások szellemében, hogy meghatározó nagyságok nélkül mire jutott volna, mert meghatározó

nagyságok az ő felmutató megelevenítése nélkül hol tartanának? Én hiszek az egymásrautaltság törvényeiben.”

Ádám Jenő korszakalkotó tevékenységére hamarosan felfigyelt a zenei világ. 1958-ban a Zenei Nevelés Nemzetközi Társaságának (ISME) koppenhágai kongresszusán személyesen ismertette a „magyar módszer” lényegét. Bizonyára ennek hatására bevásárolták az elnökségbe.

Ádám Jenőt szolgálati idejének lejártával ereje teljében nyugdíjazták. Erről évek múlva egy levélben így nyilatkozott: „Éppen 1960-ban adta ki az obsitomat egy minisztériumbéli rangos egyed, azzal zárva a vitát, hogy >lássa be végre, hogy nem alkalmas az ifjúság nevelésére! < - Félreálltam, nem pöröltem, húsz éve, hogy letöröltem.”

Életművében elsőrendűen pedagógiai munkásságát emlegetjük, ugyanakkor zeneszerzői tevékenysége is több említést, a szakma részéről több odafigyelést érdemelne: két vonósnygyese, *Dominica* szvitje, *Magyar karácsony* című daljátéka, az *Arany János dalai*, a *Gordonka szonáta*, a *Lacrima szonáta*, a *Mária Veronika* című misztériumjátéka, az *Ábel siratása* oratórium, népdalkantáták, népdalfeldolgozások, a református énekeskönyv dallamaira készített kórusfeldolgozások – hogy csak a legjelentősebb alkotásait soroljam.

Egyházzenei munkássága a zeneakadémiai évektől eredeztethető. Amikor Kodály a *Psalmus Hungaricus*-t komponálta, Ádám Jenő *Az én falum* című szvitben dolgozott. Az első tétel (Ünnepnap reggelén) a 90. genfi zsoltárt idézi harsonákon, diadalmasan. Bizonyára ez volt az első meghatározó inspirációja a gyülekezeti éneklés megújítását célul kitűző törekvéseinek. 1937-ben egy széleskörű egyházzenei tanácskozás keretében nagyhatású előadást tartott egyházzenei ének- és zenekari kultúránk fejlődésének lehetőségeiről. Őszinte szókimondással beszélt az igénytelenségről, a deformálódott ízlésről, a dilettáns dalárda-kultuszról, református iskoláink szaktanár-hiányáról, tanítóképzőink alacsony követelményszintjéről, teológusaink zenei tájékozatlanságáról. Az 1948-as református énekeskönyv előmunkálataiban, elkészítésében aktívan részt vállalt. Az énekeskönyv megjelenése után itthon és külföldön, elsőrendűen magyar gyülekezetekben, lelkesítő előadásaival igyekezett a zsoltárt, a magyar dicséretet, de a magyar népdalt is népszerűsíteni, ihletetten hangzó életre kelteni. Mint a magyar dal követe harminchat országban, kétszázhatvanegy nagyobb városban tartott

ismertetőt, bemutatót. Útjai során eljutott Izlandra, a Hawaii-szigetekre, Észak-Amerikába, Brazíliába, Argentínába, Venezuelába is.

Úgy gondolom, hogy Ádám Jenő portréját két személyes élmény is teljesebbé teheti: 1972-ben a debreceni Nagytemplom nagyszabású nemzetközi egyházi ünnepség keretében adtuk elő Kodály *Psalmus Hungaricusát*, amelyet Ádám Jenő meghallgatott. A Kántus tőle kapta máig legszebb méltatását: „Számon tartjuk-e még, hogy a magyar műzene kertjének gyümölcstermő fái a Református Kollégiumban borultak virágba? Gondolunk-e rá, hogy a legelső nagy kertésszel Debrecen ajándékoztatott meg Maróthy György matematikus és zenész professzor személyében? Mert ő a magyar zenepedagógia és zeneelmélet első, legrégibb mestere. Világhíressé lett kórusművészetünk magvát ő vetette el.” 1979 nyarán a már nagyon nehezen mozgó, de lelkiileg-szellemileg erőteljes duzzadó professzort elhívtuk Debrecenbe. A Református Kollégium dísztermét nagy várakozással töltötték meg a kántorképző tanfolyam előadói és hallgatói. Körben a falakról a magyar fejedelmek, reformátorok, történelmünk, egyháztörténetünk nagyjainak tekintete, s előttünk Ádám Jenő lobogó egyénisége sütött ránk. Megállt a levegő. Rövid csend után az eladó kérésére halkán és lassan elénekeltük Huszár Gál történelmi énekét: „*Uram, siess minket megsegíteni* „. A dicséretnek azóta sem éreztem soha azt a „mágneses erőterét”, amit ott és akkor. Az előadás nyomán kinyíltak az idő, a tér és a lélek koordinátái: „Emlékezzünk! Százhatvan esztendőz átívelő török idő. A magyar égbolt fekete szivárványa. Mohács. Rá tizenöt évre Buda vesztése. A háromfelé tépett országon két magyar király meg a török császár huzakodik Hogy lehetett élni ilyen korban? Lehetett! Nemzeti sugallat szavára. Megmaradni! Életben maradni! A törökjárás és németdúlás e közel két századában egy nép lett nemzetté. Mi tette ezt? Mint mindenkor, elsőrenden valami nagylelkű eszme. Akkor? A reformáció. Tettekre hevített. Mert a dátum: 1541. Kettős jelentőségű. Ekkor került Buda török kézre. S ugyanez évben a Sylvester fordította Biblia magyar kézbe. Nemzeti nyelv: bevehetetlen vár. Városok pusztulnak? Iskolák épülnek! Van, kit sorsa rabszolgapiacra vet, másik külföldi egyetemen tanulhat. Városokban, nagy vásárok sátraiban rajtaütéstől szétrebbenésre mindig kész nyomdák ontják a magyar betűt, szót, vallásos és világi verses históriákat. Emlékezni, eszmélni! Nagy példákön lelkesedni! Nagybankai Mátyás Hunyadi példájával lelkesít, s a história végén felsóhaj: Támasszon az Isten ilyen hadnagyokat az nyomorult országnak.”

Ádám Jenő sokoldalú munkásságáért 1955-ben „Érdemes művész” kitüntetést, 1957-ben Kossuth-díjat kapott. 1979-ben szülőfaluja, Szigetszentmiklós emlékházat állított, amely hűségesen gyűjti és őrzi a gazdag élet dokumentumait.

1982. május 27-én a Farkasréti temetőben Szokolay Sándor búcsúztatta a debreceni Kántus éneklése mellett.

Végezetül, összefoglalásul hadd szóljon hozzánk Ádám Jenő üzenete, amit az utókor lelkiismeretére kívánt bízni. Az általa kidolgozott, világhíressé lett „magyar módszer” csakis ezzel a lelkeséggel képes betölteni egyént, közösséget, nemzetet erősítő, nevelő misszióját. Ha a konkrét zenei tartalomtól elvonatkoztatunk, minden pedagógusnak ars poeticája kell, hogy legyen: „A zeneművészetben különleges nevelő erő rejlik...A zenére hangolt tanító legtöbbször kitűnőnevelő. A zenetanítás elemi szinttől a legmagasabb fokig: nevelés...Elméletieskedő filozofálásban manapság igencsak bővelkedünk. Többet ér az egészséges, céltudatos gyakorlati szellem. A sugárzó szeretet. A szakmában az első szó azé, aki hivatásának tudatában következetes, őrzi függetlenségét, személyében példamutató...A legnagyobb munkáról van szó, melynek tartalma és célja: az emberebb ember.”

Berkesi Sándor

karnagy

Életrajz

Ádám Jenő (*1896. december 13. Szigetszentmiklós, +1982. május 15. Bp.) zeneszerző, karnagy. Az I. világháború hadifoglyaként ének- és zenekart szervez, és azzal műsoros előadásokat tart egész Szibériában. Hazatérve 1921-1925. között Kodály Zoltán növendéke, zeneszerzést tanul. 1929-től nyugdíjazásáig, 1959-ig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára: szolfézst, népzene, kamaraéneket, módszertant, dalirodalmat tanít. Az operatanszak, majd az ének-főtanszak vezetője. A főiskola énekkarával nagysikerű előadásokat tart. Kodály biztatására írja meg a „Kodály módszer” lényegét bemutató *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* és a *Szó-Mi* című könyveket. 1939-től széles néprétegeket nevel a rádió és televízió útján a zene szeretetére.